

Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios
bibliotekos konkursui

Pasvalio Petro Vileišio gimnazija

Simona Kripaitytė
2e klasės mokinė

Gamtos vaizdai M. Katiliškio
novelėje „Kaitra“

Mokyt. R. Grubinskienė

Pasvalys
2005 m.

Gamtos vaizdai M. Katiliškio novelėje „Kaitra“

Labai myliu gamtą ir neišivaizduoju pasaulio be jos. Rašydama šį darbą, siekiau įrodyti gamtos gražumą, vaizdingumą M. Katiliškio novelėje „Kaitra“. Skaičiavau pasikartojančius augalų ir gyvūnų pavadinimus. Mane ypač sudomino tarmiški augalų pavadinimai. Kai kurių net nežinojau – teko ieškoti žodynuose. Minčių sėmiasi iš V. Areškos straipsnio „Rašau visiems lietuviams“, iš knygos „Egzodo literatūros atšvaitai“ ir V. Kubiliaus knygos „XX amžiaus literatūra“.

Marius Katiliškis – egzodo literatūros rašytojas. Garsiausias jo kūrinys – romanas „Užuovėja“. Šio romano centras – novelė „Kaitra“. Ji įdomi nepaprastu gamtos tikroviškumu bei gamtos ir žmogaus ryšiu. Novelė kupina vasariškos nuotaikos, apibūdinamas oras, daugybė augalų ir gyvūnų.

M. Katiliškis nepaprastai dievino gamtą, todėl ir jo kūryba glaudžiai siejasi su gamtos vaizdais. A. Staknienė „Užuovėja“ apibūdina kaip rojaus kampelį. Iš visų „Užuovėjos“ novelių labiausiai išsiskiria „Kaitra“. Traukia toks autoriaus smulkumas, nuoseklumas. Kaimo gamta matoma paprasto valstiečio – Vaitiško – akimis. Kaip V. Areška minėjo, „M. Katiliškis pastebi mažiausius, tiesiog mikroskopiškus gamtos gaivalų judesius ir spalvas“. Netgi „suolelis ir takai, nubarstyti smiltimi“, nepraslysta pro autoriaus akis, kaip nereikalingi, menki kaimo simboliai. „Šunys lekavo prie savo būdų, išvertę ant ištiestų kojų liežuvius ir tingiai judino ausis, nubaidydami burbiančias muses“ – atrodo įprastas vaizdas, bet šioje novelėje jis suteikia tikrovės įspūdį. V. Areška tokį vaizdavimo būdą apibūdina: „M. Katiliškis vaizduoja kaip humanistas, vaizduoja temperamentingai, su dramatiška įtampa, nepaleidžiančia skaitytojo, neduodančio jam atsikvėpti. Scena keičia sceną“.

Novelėje kontrastą įgyja, atrodo, paprastas, visų apleistas gamtos kampelis – „šabakštynas“, apaugęs varnalėšais ir dilgėlėmis. Autoriui šios „spalių ir dilgėlių krūvos“ teikia kažkokį nepaprastą, paslėptą grožį, kurį „skaidrina“ paukščių čiulbėjimas, medžių ošimas, svirplių čirpėjimas. M. Katiliškis atkreipia dėmesį į aštrius saulės spindulius, besiskverbiančius pro medžių lapus ryte. Galbūt tai simbolizuoja ateities svajones ir iliuzijas...

„Kaitrai“ vėjavaikiškumo, vasariško žaismingumo suteikia mažasis Petrukas. Vaitiško atsiminimas apie Petruko atėjimą į šeimą labai tikroviškas, tarsi tai būtų įvykę ne prieš trejus metus, o prieš tris dienas. Gal toks vaiko atėjimas į pasaulį rugiuose užmezga tam tikrą ryšį tarp žmogaus ir gamtos egzistencijos?

M. Katiliškis mėgsta palyginimus su gamtos vaizdais: „kmyną žydėjimas visų žolių audeklą dengė lyg ryto šarma“, „šnarėjo lyg žiedadulkėmis rūkstanti smilgos viršūnė“, „Vaitišchio ūsai prasiskyrė į šalis, tartum grėbliakočiu verčiama pradalgė“. Novelei linksmumo, lengvumo suteikia žaismingas prilyginimas gyvūnėliams: „žvirbliai čirškė lyg pavasarį keldami žabuose vestuves“, kviečiai irgi plaukė, kaišiodami akuotus iš bamblio, lyg vėžiai savo ūsus iš paskriaudės“, „vyras linkčioja galvą, kepurę glamžo ir švypso, kaip katinui uodegą primynęs“. M. Katiliškis būtent palyginimais sugeba pajuokaut: „katino kakta – barkšt, kaip į milžtuvės dugną subeldus“. Mažasis Petrukas krykštavo kaip upelio sriūtis“. Autorius įspūdingai pateikia žemės sampratą: „žemė kaip perinti paukštė plačiais sparnais apgūžusi trapias, besikalančias gyvybes“. Vaizdingumo suteikia metaforos: „į abi puses rietė kupras laukai“, „Vaitiškis ilsėjosi ir klausėsi namų vėjo ir auglių brandinančios žemės krabždėjimo“. Šiltą šeimos aplinką sukuria personifikuota gamta: „brandi ir dalinga motinystės ranka pati apklostė, suvystė ir pridėjo pirštą prie lūpų“. Šios vaizdinės priemonės suteikia novelei įvairumo, žaismingumo, netgi humoro jausmą.

Novelė „Kaitra“ labai „spalvinga“ augalų ir gyvūnėlių rūšimis (žiūrėkite priedus). Kai kurie tarmiški pavadinimai perteikia senolių kalbos ypatybes. Autorius dažniausiai mini javus ir medžius – svarbiausi kaimo simboliai. Negyva gamta būtų be gyvūnų, o jų novelėje gausu kaip ir augalų. Čia labiausiai išskiriamas arklys. Iš konteksto galima suprasti, kad autorius dievina arklius, tapatina žemdirbystę ir arklį. Neįsivaizduojamas kaimo gyvenimas be bičių – šeimos, vieningumo ir darbštumo simbolis. Taip pat namus, didybę simbolizuoja sodžiaus gyventojai – gandrai ir katinas. Vis dėlto novelė kupina veiksmo, kadangi kiekvienas gyvūnelis ar augalas ką nors veikia.

Įdomu tai, kad novelėje net keletą simbolių prasmų įgauna akmuo. „Bažnyčia vien akmenų“ – aukštinamas, iškeliamas tikėjimas į Dievą. „Širdis kad ir kieta, o ne akmeninė“ – pabrėžiamas paprasto kaimo žmogaus jausmingumas, atlaidumas. Metafora – „nenuristum to akmenio nuo krūtinės“ – perteikia sąžinės graužatį, senolių patirtį.

Taigi novelė „Kaitra“ – tikras rojaus kampelis, kurio šiuo metu jau nebėra. Novelė kupina jausmingų vasariškos gamtos aprašymų. M. Katiliškis nevengia metaforų, palyginimų, kurie suteikia žaismingumo, humoro. Rašytojas ieško grožio paprastoje valstiečio aplinkoje, buityje, pastebi menkiausias detales. Galima išvelgti daug simbolių prasmų, pvz.: akmens, žemės ir kt. Iš M. Katiliškio kūrybos gana nesunku pamatyti, kad jis – egzodo literatūros rašytojas, besiilgintis namų, kaimo gamtos.

PRIEDAI

Augalai, minimi novelėje „Kaitra“, ir jų pasikartojimo dažnis:

Nr.	augalas	kartojasi
1.	smidras	1
2.	diemedis	1
3.	piliarožė	2
4.	jurginas	2
5.	rūta	1
6.	zinija	1
7.	tuliponas	1
8.	razeta	1
9.	dobilas	5
10.	liepa	1
11.	obelis	2
12.	linai	2
13.	eglės	1
14.	kadugys	2
15.	gluosnis	1
16.	serbentas	1
17.	uosis	2
18.	varnalėšas	2
19.	dilgynės	2
20.	kmynai	2
21.	smilga	2
22.	rožė	3
23.	putinas	1
24.	sausviedis	1
25.	levendra	1
26.	kietis	1
27.	vinkšna (medis)	2
28.	kviečiai	3
29.	braškės	1
30.	apyniai	1
31.	krapai	1
32.	agurkai	1
33.	purienos	1
34.	rugiai	7
35.	barkūnai	1
36.	šunažolė	1
37.	juodalksnis	2
38.	meldas	1
39.	ažuolas	1
40.	vyšnia	3

Gyvūnai, minimi novelėje „Kaitra“, ir jų pasikartojimo dažnis:

Nr.	gyvūnas	kartojasi
1.	arklys	12
2.	višta	3
3.	karvės	5
4.	žąsis	3
5.	pelės	1
6.	širšės	1
7.	šunys	3
8.	raudongūžės	1
9.	žiogai	2
10.	vieversys	1
11.	katinas	5
12.	zuikis	1
13.	bitlėsė	1
14.	karvelis	1
15.	gaidys	1
16.	vanagas	1
17.	peteliškė	2
18.	žvirbliai	5
19.	gandrai	5
20.	genys	1
21.	varlė	1
22.	žuvis	3
23.	žalčiai	1
24.	laumžirgiai	1
25.	girgždėlė	1
26.	apuokas	1
27.	gėrelis (ėriukas)	2
28.	musės	1